

Universaalin integraation alkuräjähdyks

■ Jermu Laine

Voidaan sanoa, että Napoleon ei elinaikanaan onnistunut valloittamaan maailmaa eikä yhden­ tämään Eurooppaa. Mutta tahto elää ja hänen vauhdittamansa integraatio- ja modernisointiprosessi jatkuu. Vanha maailma kouristeli, kun toisen maailmansodan loppu alkoi näkyä. Tarvittiin uusi talousjärjestys ja yhdentyvä uusi Eurooppaa. Ranskan filosofinen ulkomaankaupan johto otti käytännön työtä kaipaavan eksentri-filosofi Alexandre Kojèven uudistusten ideojiksi ja veturiksi. Hän teki yhdentymisen tiekartan Napoleonin ideoita ja jälkiä seuraten.

Ranskan vallankumous (1789) riehaannutti vanhan Euroopan: valistuksen ihmisoikeus- ja muut ylevät aatteet jalkautettiin Ranskaan ja marssi­ tettiin Napoleonin matkassa koko Eurooppaan. Eurooppa oli sirpaloitunut lukemattomiin pikkuvaltioihin, joista imivät voiman kirkkoruh­ tinaat, lääninherrat ja aatelisto. Klerikalismien, riiston, maaorjuuden ja toisarvoisuuden kourai­ sema alhaiso piti kohtaloa annettuna. Muutok­ sen henki alkoi ohjata kohtaloa.

Filosofi G. W. F. Hegel oli tutkinut ja sisäis­ tänyt historian kokonaiskehityksen ja näki siinä historian hengen – ajanhenkenä, maailmanhen­ kenä – nostavan ihmisen sattumusten ja järjet­ tömien erheiden ja törmäilyjen kautta itsetie­ toiseksi toimijaksi, kykeneväksi heijastamaan itsessään toista eli arvostamaan toisia yhteis­ ön välttämättömyytenä, mutta myös vaatiman yhdenvertaista arvostusta itselleen.

Ihminen pysyy osana luontoa, mutta raken­ taa, tekemällä työtä ja tajuamalla tulevaisuuden, luontoa hyväksikäyttäen, siitä erottuen, sitä ”riis­ täen”, oman erillisen maailmansa. Siitä tulee ajan ja äärellisyyden rajaama inhimillinen *artefakti*.

Itse asiassa Hegel näki filosofisessa mieles-

sä historian lopun jo toteutuneen vuonna 1806, kun Napoleon Jenassa voitokkaana ja vastus­ tamattomana jatkoi sosiaalisesti ja poliittisesti lamaan­ tunen Euroopan hävittämistä ja uuden rakentamista. Uutta olivat tasa-arvo ja ihmisoikeudet sekä teollisuuden, kaupan ja liikkuvuu­ den kasvattaminen ja integroiminen laajaksi yhtenäisalueeksi. Uutta oli myös keskiaikaisten ja puolustuskyvyttömiä pienten näennäisvaltioitten kokoaminen keskitetyiksi suurvaltioiksi tai valtioliitoksi. Tulos oli tehokas ja kurinalai­ nen valtiohallinto sekä kansan oikeustajuntaa vastaava yhtenäinen oikeusjärjestys, verotus ja koulujärjestelmä.

Napoleon-ihailuksessa Hegel ei ollut yksin. Jopa Johann Wolfgang von Goethen mukaan Napoleonilla oli historiallinen missio murskata vanha maailma paremmaksi (”Suurin äly, min­ kä maailma milloinkaan on nähnyt”); Alexis de Tocqueville antoi tunnustusta Napoleonille rau­ noituneen Pyhän saksalais-roomalaisen valta­ kunnan (962–1806) ja useitten satojen absur­ diteeteiksi jähmettyneiden, kirkkoruh­ tinaiden hallinnoimien kääpiövaltioitten ja nukkemais­ ten miniatyyriruh­ tinauskuntien korvaamisesta moderneilla hallintorakenteilla (”Näen hänet kovana, mutta Kaitselmuksen tehokkaana väli­ kappaleena”).

Ranskan vallankumouksen aatteiden yleis­ maailmalliseksi käyttöönottamiseksi Napoleon oli todella alkanut ravistella Eurooppaa perus­ tuksiaan myöten. Hän nosti ihmisoikeudet etu­ sijalle. Sukupuoleen katsomatta alamaista teh­ tiin kansalaisia, kaikille annettiin tasa-arvoiset oikeudet säätyyn, perimyksen ja varallisuuteen katsomatta sekä elinkeinon ja uskonnon harjoit­ tamisen vapaus. Maaorjuus lakkautettiin (myös inkvisitio Espanjassa), lukiokoulutus ja yhtenäis-

set opinto-ohjelmat toteutettiin. Kirkko erotettiin valtiosta, siviilivioliitolla korvattiin kirkollinen vihkiminen. Lähes koko maanosa sai yhtenäisen siviililain (*Code Napoleon*) ja modernin oikeuslaitoksen, johon kuului valitusjärjestelmä ja yhdenvertaisista kansalaisista valittu jury. Kaupallisten sopimusten sitovuus ja yleinen yksityisomistus saivat keisarillisen vahvistuksen, ammattikuntapakko poistettiin sekä liikkeen perustamisoikeus ja liikkumisvapaus taattiin. Napoleon loi Euroopan ydinosaan sisämarkkinat, sisäiset tullit poistettiin, mitat ja painot ja jopa valuuttakin yhtenäistettiin. Yleiseen käyttöön otettu kauppalaki vakiinnutti markkinat.

Napoleon oli muutamassa vuodessa hahmotellut integroituvan Eurooppa maantieteelliset ja sosiaaliset puitteet. Tähtäimenä oli uudenlainen ihmiskeskeinen, mutta suurina valtiokokonaisuuksina toimiva, keskusjohtoisuuteen alistettu kauppa- ja teollisuusyhteisö. Historian ivaa – historian järjen huvittunutta sivustaseurantaa? – oli, että yhdentymishankkeessa poimittiin rusinat päältä, kuten ihmisoikeudet, laki ja järjestys, tavaroiden vapaa liikkuvuus, koululaitoksen uudistus, mutta valtioiden välistä vahvaa liittoa, yhdestä pisteestä johdettua keskusjohtoista yhtenäisaluetta ei saatu aikaan. Suurten valtiokokonaisuuksien ja uusien liittojen mahtikäskyllä synnyttämiseen ei riittänyt kymmenen vuotta. Napoleon muutoinkin tarveli mahdollisuuksiaan: väkivaltaiset alistamispyrkimykset ja arkojen paikalliskulttuurituntojen aliarvioiminen loihivat esiin vahvaa kansallistuntoa.

Napoleonin reformit jäivät kaikessa olennaisessa voimaan. Uusi poliittinen todellisuus vaati, että Napoleonin jäljiltä syntyneet modernisoituneet kansallisvaltiot omivat reformit omikseen. Uudet valtiomuodostumat alkoivat nähdä naapureissaan potentiaalisia vihollisia ja uhkia, jotka oli eliminointava, jollei halunnut itse tulla eliminoiduksi.

Napoleonin varjo

Wienin kongressin (1815) jälkeen kansallisvaltiohenki vahvistui. Eurooppa tarvitsi kaksi hirvittävää maailmansotaa ja luovaa filosofista järkeilyä sekä tietotekniikan räjähdyksmäistä edistystä

ennen kuin koston ja kunniaan janoava patriotismi alkoi murtua kansojen yhteistyön suuntaan, keskinäisen riippuvuuden tunnustamiseen jopa globaalilla tasolla. Napoleon oli omaksunut Ranskan vallankumouksen ihanteet ja virittänyt maailmanhistoriallisen muutosprosessin alkuräjähdyksen. Mutta aika ei ollut läheskään kypsä valtioiden rajojen madaltamiseen ja suurten valtioliittojen solmimiseen (Amerikan Yhdysvallat muodosti erikoislaatuisen poikkeuksen). Hegel oli selittänyt, että suuret historialliset muutokset kulkevat veristen teuraspenkkien kautta. Tarvittiin näkijä, joka osasi yhdistää Hegelin näkemykset muutoksen vauhdittamiseen, ymmärtämiseen ja haluamiseen. Napoleonin mission loppuunsaattaminen vaati modernia filosofista toimen miestä.

Tällaiseksi valikoitui ranskalaistunut emigrantti, Hegel-filosofi Alexandre Kojève (1902–68). Hän oli toisen maailmansodan loppuvaiheessa alkanut kirjoituksillaan ravistella johtavia poliitikkoja suunnittelemaan uutta Eurooppaa, joka itsenäisesti ja yhdentyneesti vakauttaisi maanosan, torjuisi kolonialismin ja aliehkittyneiden maiden syrjinnän sekä levittäisi oikeudenmukaisuutta, demokratiaa ja hyvinvointia. Hän oli Pariisin filosofi-älymystön vaitonaisesti äänekäs inspiroija, perinteisen filosofian jäykistyneitä käsityksiä ravisteleva uuden ajattelun tiennäyttävä. Poliittinen eliitti alkoi kiinnostua hänestä.

Toisen maailmansodan päättymisvaiheesta lähtien Kojévella oli omalaatuinen suhde Ranskan poliittisiin päättäjiin. Ranskan talousministeriön ulkomaankauppaosaston päällikkö (sittemmin Ranskan jälleenrakennustyön ministeri ja OEEC:n ensimmäinen pääsihteri) Robert Marjolin (1911–86), joka 1930-luvulla oli kuunnellut Kojèven Hegel-luentoja, kutsui hänet ministeriöön neuvonantajaksi. Kojèvesta tuli kansainvälisen talousjärjestyksen uusimisen keskeinen strategi ja multilateraalisten kauppaneuvottelujen johtohahmo. Hän toimi vaila hierarkkista virka-asemaa talousministeriön ”harmaana eminenssinä”, oli sen luova ideoija kaksikymmentäviisi vuotta (1943–68). Samaan aikaan hän julkaisi – tai oikeastaan vain kirjoit-

ti, mutta jätti suurimmalta osin julkaisematta – tusinan verran filosofisia teoksia, käsikirjoituksia ja artikkeleita.

Integraation syy – standardiselitys

Vakiintuneen selityksen mukaan toisen maailmansodan jälkeisen Euroopan integraatiokehityksen käynnistyminen johtui läntisten voittajavaltioitten huolesta, miten raunioitettu Eurooppa saadaan käännettyä sovinnolliseen jälleenrakennustyöhön, massatyöttömyys estettyä tai miten miljoonien petettyjen ja pettyneiden uhma, turhautuminen ja epätoivo saadaan käännettyä uskoksi vakaan, vahvan ja vaurastuvan uuden Euroopan syntymiseen. Vähitellen yhä useampi lännen valtiomies alkoi vakuuttua siitä, että Neuvostoliitto olikin nyt vaihtamassa myötäsotijan asetakin ideologisen kilpataistelijan haarniskaan. Sosialistiryhmä julisti jo pian viettävänsä markkinatalouden hautajaisia. Entinen yhteinen vihollinen Saksa olikin nyt pirstottu kahden vastakkaisen leirin peruspuskuriksi. Kylmä sota karaisi ja kiihotti Eurooppaa varustautumaan, vaurastumaan ja vahtimaan vastakkaisia leirejä. Tämän sodan voittaminen vaati ennen muuta ideologista solidaarisuutta ja legitimitettä. Lännen talousmenestys hoiti erinomaisesti nämä tehtävät. Väkinäinen itäryhmittymä kärsi molempien puutteesta. Historia osoitti, että Neuvostoliitto satelliitteineen oli ollut keinotekoinen imperiumi, se ei ollut järkevää eikä siis pysyvää todellisuutta.

Lukija arvanee tämän kirjoituksen otsikoista, ettei minulle riitä perinteinen historianselitys. Ei todellakaan.

Sodanjälkeinen ideologinen vastakkaisuus itään ja länteen ei ollut – yhtä vähän kuin ensimmäinen tai toinenkaan maailmansota – historian näkökulmasta järkevää. Ryhmittymät eivät siis olleet historian todellisia rakennuspilareita. Ne olivat väistyneitä satunnaisilmiöitä, taantumia, joiden negaatio vie dialektisesti historiaa eteenpäin. Historian lopun näkökulmasta muutosten perusvoimien järki, maailmanhenki, tähtäsi aivan muualle kuin idän ja lännen vastakkainasetteluun tai ylipäänsä ihmisten rakentaman maailman jakaantumiseen pysyväsäilyntöisesti

kahteen sotaisesti vastakkaiseen ja yhteensovitattamattomaan leiriin.

Kuka Kojève?

Vuonna 1902 syntynyt Alexandre Kozhevnikov, varakkaan venäläisen porvarisperheen poika, pyrki kahdeksantoistavuotiaana Moskovan yliopistoon, mutta vallankumoukselliset torjuivat ”luokkavihollisen” moisen aikeen. Hän pakeni Puolan rajan yli ”länteen”, kohtasi vaikeuksia, mutta pääsi lopulta Berliiniin ja Heidelbergiin, joissa hän opiskeli filosofiaa ja itämaisia kieliä. Väitöskirja (*Religionsphilosophie Wladimir Solowjews*) valmistui Heidelbergissa vuonna 1926. Seuraavana vuonna hän muutti Pariisiin. Hän ranskalautui (Ranskan kansalainen 1937), muutti nimensä ”ranskalaiseksi” Kojève, taisteli sodan aikana Charles de Gaullen vastarintaliikkeessä Etelä-Ranskassa. Kolmikymmenluvulla hän syventyi filosofiaan (*L'athéisme* 1931), filologiaan, matematiikkaan ja fysiikkaan (*L'idée du Déterminisme dans la Physique*, 1932) sekä antiikkiin ja uskontojen historiaan (*Essai d'une histoire raisonnée de la philosophie païenne*, viimeisteli laajat käsikirjoitukset kolmeksi teokseksi 1953–55, jotka julkaistiin hänen kuolemansa jälkeen).

Vuosina 1933–39 Kojève luennoi Hegelin fenomenologiasta Ranskan filosofiälymystölle (kuulijoina Merleau-Ponty, Bataille, Lacan ja Fessard). Hän karttoi julkista esiintymistä ja kirjojen julkaisemista. Häntä kiinnosti todellisuuden tunnistaminen filosofian näkökulmasta. Akateeminen ura ei häntä kiinnostanut; filosofiaa ”tieteenä” tutkivat olivat hänestä pääosin elämälle vieraita tieteellä leikkiviä amatöörejä.

Kolmikymmenluvun luentojen julkaisusta tuli hänen ehkä kuuluisin ja vaikutusvaltaisin teoksensa. Eräs luentojen osanottajista, kirjailija-filosofi Raymond Queneau kokosi Kojèven muutamista kirjoitetuista tekstiliuskoista, kuulijoiden muistiinpanoista ja muusta käytettävissä olleesta aineistosta kirjan *Introduction à la lecture de Hegel* (1947, toinen painos 1962; yhdysvaltalainen filosofi Allan Bloom – kuuluisan *The Closing of the American Mind* -kirjan tekijä – toimitti saatesanoin kirjasta lyhennetyin englanninkielisen versi-

on *Introduction to the reading of Hegel*, 1969; koko teos suomennettuna *Johdatus Hegelin lukemiseen*, 2012). Bloomin lisäksi muun muassa ranskalainen filosofikuuluisuus Raymond Aron ylisti Kojèvea vuolaasti: ”One of the most intelligent men I have met, perhaps the most intelligent” (*Encounter* 1973). Bloom piti häntä ajatuksia herättävimpänä, oppineimpana ja syvällisimpänä Hegel-tuntijana. Kojèven pitkäaikaiseen ystäväpiiriin kuului myös amerikkalaistunut saksalaisfilosofi Leo Strauss (kuuluisa kirjeenvaihto on julkaistu Straussin teoksessa *On Tyranny*, 1991).

Toisen maailmansodan vielä jatkuessa, mutta loppuratkaisun alkaessa jo varmistua (1943–44), Kojève kaukonäköisesti ennakoii sodanjälkeisiä tapahtumia. Hän näki Ranskalle ja yleensä Etelä-Euroopan maille ja kulttuurille vaaran siinä, että Englanti ja Yhdysvallat liittäytyvät kiinteästi yhteen, ottavat kumppanikseen Saksan ja alkavat järjestellä maailman asioita sotaa edeltäneen brittiläisen imperialismin hengessä.

Kojève Napoleonin tiellä

Kojèvea voi pitää, kuten hän ilmeisesti itsekin piti, Napoleonin työn jatkajana modernein keinoin – historian järjen toimeenpanijana. Hän katsoi tehtäväkseen laventaa Hegeliä kohti universaalista maailman oikeutta, kohti homogeenista yhdenvertaisuutta globaalilla tasolla. Hän piti olennaisena, että maailmantalouden osapuolet saavat legaalisuojan, kansalliset rajat ylittävän lain, kurin ja järjestyksen (*transnational justice*). Kojève näki, että kaksi itseään vahvistavaa imperiumia (brittiläis-amerikkalainen ”commonwealth” ja neuvostojohdoinen monoliittiryhmä) edellyttävät vastavoimakseen vahvaa, yhtenäistä ja modernia uutta Eurooppaa.

Euroopan oli aloitettava integraatioprosessi, joka hyödyntäisi työn, pääoman ja teknisen kehityksen vapaasta liikkuvuudesta koituvat hyvinvointiedut. Se vahvistaisi Euroopan itse-tuntoa ja demokratisoitumista sekä rohkaisisi demokratiakehitystä prosessin ulottumattomiin jääneissä maissa. Alueellinen integraatio olisi välivaihe ja sysäys globaalille kehitykselle. Maailmanlaajuinen keskinäinen riippuvuus olisi Hegelin hahmottamaa universalismia, homo-

geenisen ja yhdenvertaisuuteen perustuvan maailmankylän rakentamista.

Kojève korosti, ettei universaalista harmoniaa saavuteta hallitsevien teollisuusmaiden yksipuolisella ja itsekkäällä vaurastumisella, vaan pitkällä tähtäimellä todellinen pääpaino oli pantava maailmantalouden kasvusta ja teollistumisesta syrjään jätettyjen, sotaa edeltävän kolonialismin pihdeissä vieläkin räpiköivien raaka-ainetuottajien kehittämiseen kilpaileviksi teollisuusmaiksi. Hän vaati alikehittyneille maille tullietuja teollisuusmaissa ja ”nurinkäännettyä kolonialismia” eli siirtomaariisto oli vaihdettava pääoman, osaamisen ja teknologian siirtoon teollistuviin maihin.

Toisen maailmansodan kuluessa Kojève vakuuttui siitä, että perinteiset kansallisvaltiot olisi asteittain korvattava suvereniteetistään tinkivien valtioiden yhteistyöllä, viime kädessä talousliitoilla. Vuoteen 1945 mennessä hän oli vakuuttunut, että kansallisvaltioiden aika oli todella ohi ja että oltiin siirtymässä imperiumien aikakauteen eli kansallisvaltioita suurempiin poliittisiin yksikköihin, jotka eivät kuitenkaan vielä muodostaisi universaalivaltiota. Hän selvitti ajatuksiaan tuona vuonna laajassa hallituksen käyttöön tarkoitettussa kirjoituksessa ”L’Empire Latin: Esquisse d’une doctrine de la politique française” (julkaistiin Ranskassa 1990, ilmestyi englanninkielisenä käännöksenä ”Outline of a Doctrine of French Policy”, *Policy Review* 2004).

Hän oli jo aikaisemmin filosofisilla kirjoituksillaan pohjustanut sodanjälkeisen – historianjälkeisen – maailman perusteita. Marxia ylösalaisin kääntäen hän vakuutti ystävilleen, ettei filosofin tehtävä ollut muuttaa maailmaa, vaan selittää sitä. Vuonna 1942 hän oli kirjoittanut käsikirjoituksen teokseen *La Notion de l’Autorité*. Tämä julkaistiin vasta 2004. Laajimman kirjansa – helpoimmin luettavissa ja omaksettavissa olevan – hän kirjoitti Etelä-Ranskassa ”vastarintasotimisen” ohessa vuonna 1943, *Esquis d’une Phenomenologie du Droit: Exposé Provisoire*. (Teos julkaistiin Pariisissa 1981, englanninkielinen käännös *Outline of a Phenomenology of Rights* 2000).

Esittäessään vuonna 1945 Latinalaisen Euroopan integraation aikaansaamista Kojève kantoi

erityistä huolta ranskalaisen kielen ja kulttuurin vaikutusvallan säilymisestä Euroopassa. Jos Yhdysvallat ja Iso-Britannia onnistuisivat ottamaan talous- ja vaikutusvaltapiiriinsä Saksan, eteläinen Eurooppa joutuisi näivettymään toisarvoiseen asemaan. Mutta jo pian vuoden 1945 jälkeen hän havaitsi, ettei integraatio lähtisi liikkeelle Latinalaisen Euroopan mallin pohjalta, vaan syntymässä voisi olla Keski-Euroopan maiden – mukana siis läntinen Saksa ja Benelux-maat – taloudellinen yhteenliittymä, ainakin lähtökohteisesti. Yhdysvallat ymmärsi, ettei Länsi-Euroopan yhtenäisyyttä ja vakautta ollut luotavissa Amerikka–Brittiläinen Commonwealth-akseliin nojautuen. Todellisuudessa Iso-Britannia jättäytyi – joutui jättäytymään – EEC:n kehityksen ulkopuolelle. Itse asiassa de Gaulle ja Kojève vastustivat Ison-Britannian mukaan ottamista. Vasta kun aika oli jättänyt nämä molemmat miehet, laajennus Englannin suuntaan oli mahdollista.

Juonittelulla tuloksia

Euroopan talousyhteisösopimuksen keskeisenä neuvottelijana Kojève sai uitettua Rooman sopimukseen (25.3.1957) tärkeitä antikolonialismitavoitteitaan. EEC solmi sittemmin, mihin sopimusteksti antoi mahdollisuuden, muun muassa usean Afrikan maan kanssa assosiaatio-sopimuksen. Näille liitännäisjäsenille varattiin markkinoille pääsy ilman automaattista vastavuoroisuutta eli assosioituneen maan tullit jäivät riippumaan kyseisen maan taloudellisesta kehitysvaiheesta. EEC:n jäsenmaat sitoutuivat lisäksi sellaisiin investointeihin asianomaisiin kehitysmaihin, joita maan tai alueen jatkuva kehittäminen vaati (EEC-sopimus, artikkelit 131–136).

Kojèven *Latin Empire* teos on edelleen merkittävä. Siinä pohditaan useasta valtiosta muodostettavaan yhteisöön liittyviä demokratiaongelmia sekä kaukonäköisesti tähyillään myös Afrikan pohjoisvaltioiden ja yleensä islamilais-tenkin maitten integroimista laajaan eurooppalaiseen talousalueeseen. (Tästä mm. James H. Nichols, Jr, *Alexandre Kojève Wisdom at the End of History*, 2007.)

Kojève kirjoittaa, että usean valtion uusi valtioliitto olisi monikulttuurinen ja riippumaton

kansallisvaltioitten ahtaista rajoista. Demokratiaa olisi lähestyttävä arkielämän toimintoihin sidottujen kansalaisten näkökulmasta. Vapaus, veljeys ja tasa-arvo olisi kohotettava retoriikasta omakohtaisia tunteja herättäväksi liikevoimaksi. Todellinen demokratia tarvitsee todellista liikumatilaa, mihin eivät anna mahdollisuuksia itsekkäästi henkilökohtaisten ja ryhmäkohtaisten etujen ajamiseen keskittyvät kansallisvaltiot. Kojève kirjoittaa (mt., s. 105):

Yhteenvetona sanoisin, että L'Empire Latin uudenlaisena yhteisönä olisi olennaisesti jotakin muuta kuin angloamerikkalainen kansainyhteisö tai Neuvostoliitto. Se tarttuisi uusiin ongelmiin sellaisella poliittisen demokratian mallilla, joka lopulta nousee perinteisten ideologioiden yläpuolelle. Ideologiat pitävät nyt pihdeissään kansallisia kaadereita, juuri niitä politiikan vastaryhmittymiä, jotka eivät näe kulttuureja ja perinteitä jakamattomana kokonaisuutena. Toivottavasti demokratialla on kerran vielä jotain sanottavaa kansojen välisten suhteitten määrittämisessä suurten alueellisten yhteisöjen ja viime kädessä koko ihmiskunnan universaalisen kanssakäymisen puitteissa.

Kiistelty saksalainen oikeus- ja valtiooppi-nut professori Carl Schmitt järjesti vuonna 1957 Düsseldorfissa esitelmätilaisuuden kansainvälisen teollisuuden ja talouselämän johdolle. Pääpuhuja oli Alexandre Kojève (jonka kanssa Schmitt oli kirjeenvaihdossa). Kojèvelle tarjoutui tilaisuus uudistaa jo *Imperium Latinin* yhteydessä esitetyjä näkemyksiä nimenomaan kehitysmaiden tilanteesta, kolonialismin kääntämisestä ”ottavasta kapitalismista” ”antavaksi antikolonialismiksi”. Kojèven mukaan teollisuusmaiden oli järkevää lahjoitusten sijasta (Yhdysvallat harrasti ylijäämätavaroiden lahjoittamista kehitysmaille) sijoittaa kehitysmaihin enemmän kuin mitä ne voitoina kotiuttavat. Hänen mielestään köyhyys oli nujerrettavissa kehitysmaissa samalla tavalla kuin teollisuusmaissa oli tehty (”teollisuusmaiden köyhät elävät ylellisesti verrattuna teollistumattomien maiden köyhiin”) eli kohottamalla massojen ostovoimaa (Henry Ford nosti työläisten palkkoja saadakseen autot kaupaksi; tämä ”fordilainen kapitalismi” hävitti ”riistokapitalismin”, joka Kojèven mukaan oli voimassa enää vain Neuvostoliitossa, jossa valtio kuori itselleen kaiken tuotavuushyödyn pääomista).

Kojèven Düsseldorf-luento julkaistiin vuonna 1998 nimellä ”Kolonialismus in europäischer

Sicht” (englanniksi vuonna 2001; sen suomenos sisältyy vuonna 2007 julkaistuu artikkelikokoelmaan *Historian loppu*). Kaukonäköisesti Kojève lähti jo tuolloin siitä, etteivät maailman talous- ja kehitysongelmat ratkea talousjärjestelmien tai ideologioitten välisen kilpailun voimasta. Vain investointien kohdennus ja dynaamisuus, uuden teknologian omaksuminen ja miljardien ihmisten itsetietoinen kohoaminen köyhyydestä ostovoimaiseksi keskiluokaksi muuttaa globaalin maailmanjärjestyksen.

Monet Kojèven filosofina ideomat ja Ranskan talousministeriön virkamiehenä ajamat uudistukset ovat toteutuneet ja myös tuottaneet odotetun tuloksen. Kojève uurasti ennen EEC-vaihetta vuosina 1947–48 YK:n jäsenmaiden kauppaneuvottelijoiden priimusmoottorina ensin Havannassa ja sitten Genevessä. Tähtäin oli kansainvälinen kauppajärjestön perustaminen; sen tarkoituksena olisi ollut saada aikaan yleismaailmallinen neuvottelukoneisto tullien alentamiseksi ja sitomiseksi yleisen ja ehdottoman suosituimmuusjärjestelmän puitteissa, turvata erityisedut kehitysmaille, parantaa maiden kaupan vaihtosuhdetta niille edullisemmaksi muun muassa tuottajasopimusten avulla sekä luoda demokraattiselta pohjalta tullisitoumusten ja syrjimättömyyden noudattamisen valvonta ja sanktiojärjestelmä. Lähinnä Yhdysvaltojen ennakkoluulot ja kuvitellut edunmenetykset estivät ITO-järjestön syntymisen. Tilalle tuli vuonna 1947 tullitariffeja ja kauppaa koskeva yleissopimus (GATT), johon Kojève sai nivottua lähes kaiken, mitä ITO-sopimus olisi edellyttänyt. Myöhemmin GATTin tilalle syntyi sitten lähes 200-jäseninen Maailman kauppajärjestö

(WTO 1990), johon viime vuosina ovat liittyneet muiden muassa Kiina ja Venäjä.

Nostalgista jälkihaikailua

Edellä olevaa kirjoitustani voidaan pitää myös jonkinlaisena kunnianosoituksena Alexandre Kojèvelle. Hänen vaikutuksensa on verrattavissa Napoleonin reformeihin Euroopassa 1800-luvulla. Kojève oli julkisuutta kaihtava filosofi, joka akateemisen kirjoituspöytäfilosofoinnin sijasta halusi työskennellä käytännössä vakaumustensa ja filosofisten näkemystensä toteuttamiseksi (ja viedä eteenpäin ja myös tehdä ymmärrettäväksi Hegelin näkemystä historian lopusta).

Olen niitä harvoja elossa olevia, joilla on ollut tilaisuus seurata samassa työryhmässä Kojèven kauppapoliittisia toimia. Tutustuin Kojèveen jo vuonna 1957 (EEC-sopimuksen tutkinnan yhteydessä) työskennellessäni harjoittelijana GATTissa. Henkilökohtaisen kosketuksen sain hänen mystiseen lumovoimaansa myöhemmin YK:n kauppaja- ja kehityskonferenssissa (UNCTAD I) Genevessä vuonna 1964. Istuimme kuukausia teollistamiskomitean länsimaiden taustaryhmässä. En silloin tiennyt filosofi Kojèvesta – kuten harva muukaan Ranskan ryhmän ulkopuolelta – mutta jatkuva ihmettelyn aihe oli se, että hän aina otti haltuunsa keskustelun ja ideoinnin. Nyt ymmärrän, miksi hänen luentonsa 1930-luvulla lumosivat filosofikuulijat.

Kirjoittaja on varatuomari ja esseisti.